

26.2.2018

Dnro 15/61/18

Eduskunnan lakivaliokunta

Lausuntopyyntö 19.2.2018 Valtakunnansyyttäjänvirastolle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 202/2017 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp)

Pyydettyinä lausuntona Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää seuraavaa:

1 Yleistä

Valtakunnansyyttäjänvirasto on lausunut asiasta aiemmin 14.6.2017 (Dnro 44/61/17, 45/61/17 ja 47/61/17). Nyt annettuihin hallituksen esityksiin on sittemmin tehty tärkeitä parannuksia. Esimerkiksi myös tuomioistuimen tiedustelumenetelmiä koskevat kielteiset päätökset niissä tapauksissa, joissa tiedustelumenetelmien käyttö olisi jo aiemman kiireellisen päätöksen perusteella aloitettu, tulisi ilmoittaa tiedusteluvaltuutetulle. Esityksissä, ja erityisesti niiden perusteluissa, on myös huomiotu se, että joissain tapauksissa esitutinnan toimittamisesta päättää muu kuin esitutkintaviranomainen, esimerkiksi syyttäjä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo silti, että tiedustelumenetelmien uskottava valvonta edellyttää lisätarkennuksia. Tiedustelutoiminnan valvonta ei rajoitu laillisuusvalvontaan, vaan se sisältää myös *rikosprosessin*, jonka tarpeet tulisi ottaa lainsäädännössä paremmin huomioon. Rikosprosessi olisi tiedustelutoiminnan viimesijainen valvontakeino, ja se olisi yleensä syyttäjävetoista esitutkinnasta lainvoimaiseen tuomioon saakka, koska keskeisenä toimijana tiedustelutoiminnassa olisi suojelupoliisi. Poliisimiehen tekemiksi epäillyissä rikoksissa tutkinnanjohtajana toimii lähtökohtaisesti syyttäjä.

Tiedustelutoiminnan asianmukainen tutkiminen rikosprosessissa edellyttää, kuten laillisuusvalvonnan suorittaminenkin, että käytettävissä on esitutkinnassa tarvittava aineisto, eikä sitä olisi heti hävitetty. Tärkeää on myös se, että tapaukset tulisivat riittävän kattavasti myös esitutkinnan toimittamisesta päättävän viranomaisen harkittaviksi ja että muutkin esitutkinnan tarpeet huomioitaisiin jo käsittelyn varhaisemmassa vaiheessa. Koska tiedusteluvaltuutetulla ei olisi esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle kuuluvaa toimivaltaa, eivät hänen suorittamansa toimenpiteet saisi estää tai vaikeuttaa mahdollista myöhempää rikosprosessia.

Käynti-/postiosoite	Puhelin	Telekopio	Sähköpostiosoite
Lintulahdenkuja 4 00530 Helsinki	029 562 0800	029 562 0888	vksv@oikeus.fi

26.2.2018

Dnro 15/61/18

2 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp)

Esitetyssä tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 13 §:ssä säädettäisiin tiedusteluvaltuutetun velvollisuudesta kuulla valvonnan kohdetta ennen asian ratkaisemista. Perusteluiden mukaan laillisuusvalvonnan kohdetta olisi syytä kuulla esimerkiksi silloin, kun tiedusteluvaltuutettu harkitsisi asian ilmoittamista esitutkintaan. Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo aiemmasta lausunnostaan (Dnro 45/61/17) ilmenevin tavoin, että laillisuusvalvonnan kohdetta ei tulisi kuulla silloin, kun asia ilmoitettaisiin esitutkinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle. Tutkinnanjohtajan tehtäviin kuuluu sen arvioiminen, mitä tietoja tutkinnan kohteelle voidaan antaa ja missä vaiheessa. Tutkinnanjohtajana tulisi näissä tapauksissa yleensä olemaan syyttäjä.

Saman lain 15 §:ssä säädettäisiin muun ohella lainvastaisesti hankittujen tietojen hävittämisestä. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää hyvänä sitä, että säännös ei velvoittaisi hävittämään tietoja välittömästi, vaan tiedusteluvaltuutetulle jätettäisiin siinä harkintavaltaa. Perusteluiden mukaan harkinnassa tulisi ottaa huomioon tietojen hävittämisen peruuttamattomuuden vaikutukset asian jatkokäsittelyn kannalta. Tiedusteluvaltuutettu ei perusteluiden mukaan voisi antaa määräystä hävittämisestä, jos hän tekisi ilmoituksen esitutkinnasta. Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, että laillisuusvalvonnan suorittaminen, esitutkintakynnyksen ylitymisestä päättäminen, esitutkinnan ja syyteharkinnan suorittaminen sekä rikosasian käsittely tuomioistuimessa muodostuisivat varsin hankaliksi, jos tiedustelutiedot hävitettäisiin heti. Syyttäjä olisi keskeisessä roolissa niissä tapauksissa, jotka ilmoitettaisiin esitutkintaan.

Asian ilmoittamisesta esitutkintaan säädettäisiin saman lain 16 §:ssä. Perusteluiden mukaan esitutkintaan ilmoittaminen olisi kuitenkin kaikkiaan tiedusteluvaltuutetun harkittavissa. Herää kysymys siitä, olisiko esitutkintaan ilmoittaminen liikaa tiedusteluvaltuutetun varassa. Vaikka tiedusteluvaltuutetulla olisi esitetyn lain 18 §:n mukaan velvollisuus saattaa merkittävät havaintonsa tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi, ei valiokunnalla kuitenkaan olisi mahdollisuutta ilmoittaa asiaa esitutkintaan. Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä lainsäädäntö ei myöskään saisi johtaa siihen, että tiedusteluvaltuutettu – jolla ei edes olisi toimivaltaa päättää esitutkinnan toimittamisesta – suorittaisi käytännössä syytä epäillä -kynnyksen harkintaa ja ilmoittaisi tämän pohjalta asiat esitutkintaan.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää siksi tärkeänä sitä, että ne tapaukset, joissa esitutkinnan käynnistäminen voisi edes periaatteessa tulla kyseeseen, tulisivat riittävän kattavasti esitutkinnan toimittamisesta päättävän viranomaisen harkittaviksi. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää edelleen, että laissa olisi velvoittava säännös esimerkiksi tiedustelutoi-

26.2.2018

Dnro 15/61/18

minnan keskeyttämis- ja lopettamistapausten ilmoittamisesta esitutkintaan. Nämä olisivat perusteluidenkin mukaan erityisen vakavia tapauksia. Näin tiedustelutoiminnan valvonta saataisiin mahdollisimman aukottomaksi ja uskottavaksi.

3 Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 202/2017 vp)

Esitetyn poliisilain 5 a luvun 44 §:n 1 momentin mukaan oletettavasti tehdystä rikoksesta tietyissä tapauksissa ilmoitettaisiin keskitetysti keskusrikospoliisille, joka perusteluiden mukaan vastaisi asian ohjaamisesta eteenpäin esitutkinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle, kuten esimerkiksi Valtakunnansyyttäjänvirastolle.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toistaa aiemmasta lausunnostaan (Dnro 47/61/17) ilmenevän esityksensä siitä, että tiedustelutoiminnassa havaitut poliisimiehiä koskevat rikosepäilyt olisi aina ilmoitettava syyttäjälle siitä riippumatta, mikä mahdollisen rikoksen rangaistusasteikko tai nimike on.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä ilmoitusten tekeminen keskitetysti keskusrikospoliisille olisi sinänsä tarkoituksenmukaista verrattuna siihen, että ne tehtäisiin mille esitutkintaviranomaiselle tahansa. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää kuitenkin tarkoituksenmukaisena sitä, että suojelupoliisi ilmoittaisi syyttäjän toimivaltaan kuuluvat asiat suoraan Valtakunnansyyttäjänvirastolle. Suojelupoliisilla on yhtä hyvät edellytykset seuloa syyttäjän toimivaltaan kuuluvat asiat kuin keskusrikospoliisilla.

Saman pykälän 5 momentin mukaan *esitutkintaviranomaisen tai rikoksen estämiseen tähtäävästä toimenpiteestä päättävän toimivaltaisen viranomaisen* tulisi ennen esitutkinnan käynnistämistä tai esitutkintatoimenpiteen käyttämistä taikka rikoksen estämiseen tähtäävän toimenpiteen käynnistämistä ilmoittaa siitä suojelupoliisille. Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että momentin sanamuodon mukaan tämä velvollisuus ei koskisi syyttäjää, koska syyttäjä ei ole esitutkintaviranomainen eikä myöskään muu lainkohdassa tarkoitettu viranomainen. Valtakunnansyyttäjänvirasto pyytää, että lainkohtaa täsmennettäisiin tämän mukaisesti.

Esitetyssä poliisilain 5 a luvun 46 §:ssä säädettäisiin kiiretilanteessa saadun tiedon hävittämisestä, jos tuomioistuin on katsonut, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut. Esitetyn poliisilain 5 a luvun 61 §:n mukaan nämä tuomioistuimen päätökset olisi ilmoitettava tiedusteluvaltuutetulle, joka suorittaisi tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa ja jolla olisi myös mahdollisuus ilmoittaa menettely esitutkintaan. Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että laillisuusvalvonnan suorittaminen, esitutkin-

26.2.2018

Dnro 15/61/18

takynnyksen ylittymisestä päättäminen, esitutkinnan ja syyteharkinnan suorittaminen sekä rikosasian käsittely tuomioistuimessa muodostuivat varsin hankaliksi, jos tiedustelutiedot hävitettäisiin heti.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo tämän vuoksi, että tietoja tulisi voida säilyttää edellä mainittujen toimenpiteiden suorittamisen ajaksi ja vain niiden suorittamista varten, minkä jälkeen ne vasta tulisi hävittää. Tiedustelutoiminnan uskottava valvonta edellyttää, että menettelyä on mahdollista tarkastella laillisuusvalvonnan lisäksi tarvittaessa myös rikosprosessissa. Syyttäjä tulisi olemaan rikosprosessissa keskeisessä asemassa. Valtakunnansyyttäjänvirasto viittaa myös siihen, mitä on edellä lausunut esitetyn tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 15 §:n osalta.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää erityisen hyvänä ja tärkeänä sitä, että suojelupoliisin tulisi esitetyn poliisilain 5 a luvun 61 §:n nojalla antaa tiedusteluvaltuutetulle tieto tiedustelumenetelmää koskevasta luvasta tai päätöksestä. Ilmoitusvelvollisuus koskisi myös tuomioistuimen antamia kielteisiä päätöksiä silloin, kun tiedustelumenetelmien käytöstä olisi aiemmin tehty kiireellinen päätös. Ilmoitusvelvollisuuden alaisia olisivat myös muut kuin tuomioistuimen tekemät päätökset. Ilmoitusvelvollisuus koskisi lisäksi lainkohdassa erikseen lueteltuja toimenpiteitä. Esitetyn tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevan lain 26 §:n mukaan kaikista mainitun lain nojalla annetuista tuomioistuimen luvista ja päätöksistä tulisi antaa tieto tiedusteluvaltuutetulle. Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä tiedustelumenetelmien uskottava valvonta edellyttää mahdollisimman laajaa ilmoitusvelvollisuutta.

Esitetystä tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevan lain 9 §:ssä säädettäisiin kiiretilanteessa saadun tiedon hävittämisestä, jos tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut. Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä tietoja ei tulisi heti hävittää ja viittaa siihen, mitä on edellä lausunut esitetyn poliisilain 5 a luvun 46 §:n ja tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 15 §:n osalta.

4 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp)

Esitetyn sotilastiedustelua koskevan lain 76 §:n 1 momentin mukaan oletettavasti tehdystä rikoksesta tietyissä tapauksissa ilmoitettaisiin keskitetysti keskusrikospoliisille. Valtakunnansyyttäjänvirasto viittaa siihen, mitä on edellä lausunut esitetyn poliisilain 5 a luvun 44 §:n 1 momentin osalta.

26.2.2018

Dnro 15/61/18

Esitetyn sotilastiedustelua koskevan lain 78 §:ssä säädettäisiin esitutkintaviranomaisen ja rikostorjuntaviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta sotilastiedusteluviranomaiselle. Valtakunnansyyttäjävirasto viittaa siihen, mitä on edellä lausunut esitetyn poliisilain 5 a luvun 44 §:n 5 momentin osalta.

Esitetyn sotilastiedustelua koskevan lain 84 §:ssä säädettäisiin kiiretilanteessa saadun tiedon hävittämisestä, jos tuomioistuin on katsonut, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut. Valtakunnansyyttäjävirasto viittaa siihen, mitä on edellä lausunut esitetyn poliisilain 5 a luvun 46 §:n ja tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 15 §:n osalta.

Valtakunnansyyttäjävirasto pitää erityisen hyvänä ja tärkeänä sitä, että sotilastiedusteluviranomaisen tulisi esitetyn sotilastiedustelua koskevan lain 105 §:n nojalla antaa tiedusteluvaltuutetulle tieto mainitun lain nojalla annetuista tiedustelumenetelmää koskevasta luvasta ja päätöksestä. Ilmoitusvelvollisuus koskisi myös tuomioistuimen antamia kielteisiä päätöksiä silloin, kun tiedustelumenetelmien käytöstä olisi aiemmin tehty kiireellinen päätös. Ilmoitusvelvollisuuden alaisia olisivat myös muut kuin tuomioistuimen tekemät päätökset. Ilmoitusvelvollisuus koskisi lisäksi erikseen lueteltuja toimenpiteitä. Valtakunnansyyttäjäviraston mielestä tiedustelumenetelmien uskottava valvonta edellyttää mahdollisimman laajaa ilmoitusvelvollisuutta.

Valtakunnansyyttäjävirasto pitää hyvänä sitä, että Puolustusvoimien suorittaman esitutinnan ja sotilastiedustelun välille tehtäisiin selkeä ero siten, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset siitä, että sotilastiedusteluviranomaisen eli Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen ja pääesikunnan tiedusteluosaston virkamiehellä ei olisi mainitussa laissa tarkoitettua kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutinnan toimittaisi ehdotetun sääntelyn nojalla pääesikunta. Esitutkintaa hoitavien ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävien tulisi olla nimenomaisesti pääesikunnan oikeudellisen osaston virkamiehiä.

Esitettyssä sotilastiedustelua koskevan lain 70 §:ssä säädettäisiin sotilastiedusteluviranomaisen toiminnasta siviilitiedustelussa suojelupoliisin toimeksiannosta. Siinä olisi viittaussäännös myös esitettyyn tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevaan lakiin. Valtakunnansyyttäjävirasto viittaa tältä osin aiempiin lausuntoihinsa (Dnro 44/61/17 ja 47/61/17). Puolustusvoimien toimintaa siviilitiedustelussa ei olisi säännelty, eivätkä esimerkiksi poliisilain 1 luvussa tarkoitettut oikeusturvatekstit tulisi noudatettaviksi, vaikka kyseessä ovat perusoikeuksien kanalta erityisen arkaluontoiset asiat.

VALTAKUNNANSYTTÄJÄNVIRASTO

Lausunto

6 (6)

26.2.2018

Dnro 15/61/18

Apulaisvaltakunnansyyttäjän
sijainen, valtionsyyttäjä

Jukka Rappe

Valtionsyyttäjä

Anssi Hiivala